

RECAİZADE MAHMUT EKREM'İN ARABA SEVDASI ROMANINDA BATI MEDENİYETİ VE MODERNİZM

الحداثة والحضارة الغربية في رواية "غرام العرب" لرجائي زاده
محمود أكرم

*Modernity and Western Culture in Recaizade
"Mahmud Ekrem's "ARABA SEVDASI*

أ.م.د. إحسان هادي أحمد(*)
Dr. İhsan Hadi Ahmed
ihsaneldeleym@gmail.com

الملخص

محمود أكرم هو مفكر وشاعر وكاتب عظيم عاش في القرن التاسع عشر في الإمبراطورية العثمانية. ولد الكاتب ١ آذار ١٨٤٧ في اسطنبول عاصمة الامبراطورية العثمانية آنذاك، وتوفي في ٣١ كانون الثاني ١٩١٤ في مسقط رأسه اسطنبول، عن عمر يناهز ٦٦ عامًا. يحتل رجائي زاده محمود أكرم، الذي كان مدرسًا وعضوًا في مجلس الدولة والذي شغل منصب وزيرًا أيضًا، بالإضافة إلى كونه شاعرًا وكاتبًا، يحتل بلا شك مكانًا مهمًا جدًا في الأدب التركي. أنتج أعمالاً في مختلف المجالات الأدبية مثل الشعر والتراجم والرواية والقصة القصيرة وأثر في الأدب العثماني والتركي الحديث بطرق مختلفة. يقع قبر رجائي زاده محمود أكرم، الذي يعد أحد الشخصيات البارزة في حركات الواقعية والرومانسية، في مقبرة (كوتشوك صو) في مسقط رأسه، منطقة أوسكودار في اسطنبول.

(*) وزارة التربية/ مديرية تربية الانبار/ كلية التربية المفتوحة

غرام العربية، رواية من أهم الروايات التي تم نشرها لأول مرة في عام ١٨٩٨ كانت هي من نتاجات الكاتب رجائي زاده محمود أكرم. عُد الكاتب كواحد من رواد الواقعية، حيث أنه جسد ومن خلال عمله « غرام العربية » أول مثال روائي واقعي للأدب التركي. تتضح أهميتها من حيث انتقاد المواقف المعيبة والباطلة والجاهلة للمجتمع العثماني. في واقع الأمر، في الإمبراطورية العثمانية خلال الفترة التي عاش فيها رجائي زاده محمود أكرم كان هناك توجه نحو الغرب والتغريب تطور مع التنظيمات. بطل رواية غرام العربية هو بيهروز والتي تطرقت في وقتها للتعامل مع عناصر مختلفة مثل الموقف الخاطئ والتوجه الخاطئ للدولة والأمة وحلها. تم التعبير عن أفعاله السخيفة وانطباعاته الخاطئة باسم التغريب والحدثاء. أطلق على الرواية «غرام العربية» كون الشخصية التي ورد ذكرها عُرف بحبه العميق وشغفه للسيارات ولأنه يعرف كيف يقود السيارة.

الحضارة الغربية هي اسم أيديولوجية تهيمن على الأراضي الأوروبية بسبب موقعها الجغرافي. إنه يتميز ببنية يميز نفسه بها عن الأشخاص الذين يعيشون في القارة الآسيوية ويعيش حياة تقليدية، ويهدف دائماً إلى المستقبل ولا يهتم كثيراً بالماضي. طريقة التفكير بهذه الصورة تسمى التغريب. من ناحية أخرى، تعتبر المعاصرة أو الحدثاء فريدة من نوعها للحضارة الغربية، وتعتبر الماضي والتقاليد غير مهمين بنفس الوقت. في هذا الصدد تمثل الحضارة الغربية والحدثاء أيديولوجيتين مترابطتين أي أفكار مترابطة.

يشتمل مستخلص دراستنا البحث في حياة الكاتب رجائي زاده وشخصيته الأدبية وعن أعماله الرئيسية، سنتطرق لشرح مفصل عن رواية غرام العربية. ثم بعد الحديث عن مفاهيم الحضارة الغربية والحدثاء سنتطرق لهذين المفهومين في رواية «غرام العربية» للكاتب رجائي زاده محمود أكرم.

الكلمات المفتاحية: رجائي زاده محمود أكرم، حب السيارات، الرواية، الأدب، الأدب التركي، الغرب، الحضارة الغربية، الحدثاء، الشرق، الشرق والغرب، التقليد والحدثاء، المعاصرة، التمدن.

Abstract

Mahmud Ekrem is a great poet, thinker and writer lived in the 19th century during the reign of Ottoman Empire. He was born on 1st of March 1847 in Istanbul, the capital city of the Ottoman Empire at that time. He died on 31st of January 1914 in his hometown Istanbul about 66 years old. Recaizade Mahmud Ekrem, who was a teacher and a member in the State Counsel and occupied the position of the Minister, in addition to be a poet and writer, undoubtedly occupied a very important position in the Turkish Literature. He published several works in different fields of literature like poetry, novel,

short story, and translation and his own impact on the Ottoman and Modern Turkish literature in different ways. The grave of Recaizade Mahmud Ekrem, who is one of the famous figures in the movements of Realism as well as Romanticism, is in Küçüksu cemetery in his hometown İstanbul.

The novel ARABA SEVDASI (Love of Car) is one of the important novels that was published for the first time in 1898. It was one of the writings of Recaizade Mahmud Ekrem. He was considered one of the pioneers of Realism Movement because he presented through his novel ARABA SEVDASI (Love of Car) the first realistic novel in the Turkish literature. The importance of this novel is clear through its criticism against the bad and wrong situation and attitudes that were ignorant about the Ottoman Society. In fact, there was a trend towards the west in the Ottoman Empire in the period when Recaizade Mahmud Ekrem lived in. The hero of the novel ARABA SEVDASI (Love of Car) is Behroz. The novel deals with things happened at that time and how they have treated some different elements like the wrong situation, the wrong direction of the State and the nation and propose solutions for them. These things have expressed the silly actions and their bad impressions by the name of modernity and Westernization. The novel has been given the title ARABA SEVDASI (Love of Car) because the character that has been mentioned in it was known by his deep love and interest in cars and because he knows how to drive a car.

The Western Culture is an ideological name that surpass the European Lands because its geographical position. He is known from other characters who live in the Asian Continent and lives a very traditional life and aims at future and does not care about the past. This way of thinking is called Westernization. On the other hand, Modernity is considered unique. The past and traditions are considered unimportant. In this context, the Western culture and modernity represent two identical ideologies.

The abstract of this study includes a brief note on the life of the author Recaizade Mahmud Ekrem and his literary career and his most important works. Then, there would be a detailed explanation about his novel ARABA SEVDASI (Love of Car). It is followed by note about modernity and western cul-

ture in which the research deals with these two concepts in the novel ARABA SEVDASI (Love of Car) for the writer Recaizade Mahmud Ekrem.

Keywords: Recaizade Mahmud Ekrem, Love of car, novel, literature, Turkish literature, the west, Western Culture, Modernity, The East, The East and The West, traditions and modernity, contemporary, civilization.

ÖZET

Recaizade Mahmud Ekrem, 19. yüzyıl Osmanlı Devletinde yaşamış, büyük mütefekkir, şair ve yazardır. 1 Mart 1847 tarihinde, dönemin başkenti olan İstanbul'da dünyaya gelen yazar, 31 Ocak 1914 tarihinde, yine memleketi İstanbul'da, 66 yaşındayken vefat etmiştir. Şair ve yazarlığının yanı sıra, öğretmenlik, danıştay üyeliği ve hatta bakanlık dahi yapan Recaizade Mahmud Ekrem, Türk Edebiyatında şüphesiz çok önemli bir yere sahiptir. Şiir, biyografi, roman ve öykü gibi edebiyatın çeşitli sahalarında eserler vermiş ve çeşitli açılardan modern Osmanlı ve Türk Edebiyatını etkilemiştir. Realizm ve romantizm akımlarının önde gelen isimlerinden biri olan Recaizade Mahmud Ekrem'in mezarı, memleketi İstanbul'un Üsküdar semtinde bulunan Küçüksu Mezarlığındadır.

Araba Sevdası, Recaizade Mahmud Ekrem tarafından 1898 senesinde ilk baskısı yapılan önemli bir romandır. Realizmin öncülerinden biri olarak kabul edilen Recaizade, Türk Edebiyatının ilk realist roman örneğini, Araba Sevdası yapıtı, ile Türk Edebiyatına kazandırmıştır. Dönemin Osmanlı toplumunun, eksik, hatalı, cahilane ve yanlış tutumlarını eleştirmesi bakımından, önemlidir. Nitekim Recaizade Mahmud Ekrem'in yaşadığı dönem Osmanlı Devletinde, Tanzimat'la birlikte gelişen Batılılaşma furyası vardı. Bu süreçte devletin ve milletin, yanlış tutumu, hatalı yönelimleri gibi unsurlar, Araba Sevdası romanında işlenmiştir. Eserin baş kahramanı, Bihruz Bey'dir. Batılılaşma ve modernizm adına yaptığı gülünç hareketler ve yanlış izlenimleri dile getirilmiştir. Yaşadığı aşkı ve sevdasından da derin bir şekilde bahsedilen karakter, araba kullanmayı marifet bildiği için, eserin ismi Araba Sevdası olarak tesmiye edilmiştir.

Batı Medeniyeti, coğrafi konumu itibariyle Avrupa topraklarında hakim

olan bir ideolojinin ismidir. Kendilerini, Asya kıtasında yaşayan ve geleneksel bir yaşam süren insanlardan ayırıp, daima ileriye hedefleyip geçmişe pek önemsemeyen bir yapıya sahiptir. Bu düşüncede olan milletlerin girdiği çaba, batılılaşma olarak adlandırılır. Çağdaşlık veya diğer ismiyle modernizm ise, Batı Medeniyetine has, geçmişi ve geleneği önemsiz kabul etmektedir. Bu itibarla, Batı Medeniyeti ve Modernizm, birbirlerine bağlı iki ideolojiyi temsil etmektedirler.

Biz bu çalışmamızda, Usta Yazar Recaizade Mahmud Ekrem'in yaşamı, edebi kişiliği ve yapıtları hakkında bilgiler sunduktan sonra, Araba Sevdası romanı hakkında izahat vereceğiz. Ardından Batı Medeniyeti ve Modernizm kavramlarından bahsettikten sonra, Recaizade Mahmud Ekrem'in Araba Sevdası romanında bu iki kavramı inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Recaizade Mahmud Ekrem, Araba Sevdası, Roman, Edebiyat, Türk Edebiyatı, Batı, Batı Medeniyeti, Modernizm, **Şark**, Doğu - Batı, Gelenek ve Modernizm, **Çağdaşlık**, **Çağdaşlaşma**.

GİRİŞ

Recaizade Mahmud Ekrem, hayatı, edebi kişiliği ve yapıtları:

Recaizade Mahmud Ekrem, 19. yüzyıl Osmanlı Devletinde yaşamış, büyük mütefekkir, şair ve yazardır. 1 Mart 1847 tarihinde, dönemin başkenti olan İstanbul'da dünyaya gelen yazar, 31 Ocak 1914 tarihinde, yine memleketi İstanbul'da, 66 yaşındayken vefat etmiştir. Şair ve yazarlığının yanı sıra, öğretmenlik, danıştay üyeliği ve hatta bakanlık dahi yapan Recaizade Mahmud Ekrem, Türk Edebiyatında şüphesiz çok önemli bir yere sahiptir.

Recaizade Mahmud Ekrem'in babası, kendisi gibi şair ve mütefekkir olan Mehmed Şakir Recai Efendi'dir. Validesi ise, Advîye Hanım isminde bir kişidir. Recaizade Mahmud Ekrem, henüz küçük yaşlarda, babası Recai Efendi'den Arapça ve Farsça dillerine yönelik dersler almıştır. 1858 yılında bir müddet Mekteb-i İrfan adında bir okulda eğitim görmüştür. Ardından Harbiye İdadisi adındaki, şimdiki lise eğitimine devam etmiş, fakat hastalığı

sebebiyle bu okuldan ayrılmıştır. (*SEVÜK*, 1926: 201) Sene 1862’de, Hariciye Mektubi Kalemî vazifesini yapmak üzere iş hayatına başlamıştır. Burada çalışırken, dönemin en kıymetli yazar ve şairleriyle tanışma fırsatı bulmuştur. Arif Hikmet, Namık Kemal ve Ayetullah Bey, bunlardan bazılarıdır. Ardından dönemin en önemli edebiyat dillerinden biri olan Fransızca’yı öğrenmiş, bu vesileyle Batı’yı, Batılı düşünceyi ve Batı Edebiyatını tanımıştır. Ardından yazı hayatına giren Recaizade Mahmud Ekrem, hem Divan türünde şiirler yazmaya başlamış ve hem de Fransızca Mütercimliği yapmıştır. (*İNAL*, 1942: 283)

Tasvîr-i Efkâr, Terakkî, Hakâyıku’l-vekâyi’ ve Hazîne-i Evrâk gibi gazetelerde, ilk yazılarını yayınlamaya başlamıştır. 1866 tarihinde Maliye Esham Kalemî olarak, ardından Tahrîr-i Emlâk Kalemî olarak çalışmalarına devam etti. Dönemin en meşhur simalarından biri olan Namık Kemal, bir sebepten yurtdışına kaçacakken, Tasvir-i Efkâr gazetesinin tüm sorumluluklarını, Recaizade Mahmud Ekrem’e devretmiştir. Bu durum, Recaizade Mahmud Ekrem’in ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. (*MORAN*, 1983: 66)

Amcası Arif Efendi’nin kızı olan Güzide Hanım ile, 1866 senesinde bir evlilik yapmıştır. 1876 senesinde, bir hastalık sebebiyle, kısa bir süreliğine Viyana’da ikamet etmiştir. 1877 senesinde devlet şurası üyesi olmuştur. Siyasi noktada ilerlemeye devam eden Recaizade Mahmud Ekrem, Tanzimat Dairesinin Başkanlığına yükselmiştir. Ardından Mekteb-i Sultânî ile Mekteb-i Mülkiyye gibi çeşitli eğitim kurumlarında, 1878’den 1887 yılına kadar uzunca bir süre öğretmenlik yapmıştır. Bu senelerde, dönemin meşhur edebiyatçıları olan Abdülhak Hamid ve Namık Kemal ile mektuplaşmış ve bu vesileyle edebi yönü güçlenmiş ve şekillenmiştir. Mekteb-i Mülkiyye’de ders verirken, Edebiyat notlarından oluşan bir kitap yayınlamıştır. Bu eserin ismi Ta’lîm-i Edebiyyât’tır. Bu ders kitabı sayesinde, adını geniş mecralara duyurmuş ve dönemin şartlarında epey itibar gören bir eser olmuştur. Pek çok eleştiriler de almıştır. (*BANARLI*, 1971: 920) Birinci çocuğu olan Piraye Hanım, ve kötürüm olan oğlu Emced Bey, tam da bu zamanlarda peş peşe

vefat etmiştir. Baskılar ve ölüm haberleriyle iyice morali bozulan Recaizade Mahmud Ekrem, Nijad adını verdiği çocuğunun dünyaya gelmesiyle, yeniden hayata tutunmuştur.

Sene 1889'da, devletin talebi üzerine resmi bir görev için Trablusgarb'a gitmiştir. Dönüşte, Avrupa'ya gitmek düşüncesi olsa da, konsolosluk tarafından talebi kabul edilmemiş ve İstanbul'a tekrar gönderilmiştir. 1896 tarihinde, Servet-i Fünûn adlı dergide, gençlerin edebi yazılarını yayınlaması için, Edebiyât-ı Cedîde bölümünü açmıştır. Bu durum, aynı isimle anılan ve yeni genç ediplerin dahil olduğu bir hareket haline gelmiştir. Bu vesileyle, Edebiyat-ı Cedîde hareketi kurulmuştur. Başlarda oldukça büyük ses getirirse de, kısa bir süre sonra, bu hareket dağılmıştır. (YETİŞ, 1996: 113) Ardından kısa bir süre sonra, son oğlu Nijad'ın vefatı dolayısıyla tekrar ruhsal problemler yaşamış ve yine edebiyata küsmüştür. Ta ki 1908'de kurulan kabineye kadar. Sene 1908'de, 2. Meşrutiyet ilan edilmiş ve Kamil Paşa ismindeki devlet ricali tarafından oluşturulan yeni kabinede, Evkaf ve Maarif başkanlıklarına Recaizade Mahmud Ekrem atanmıştır. Kısaca tüm Osmanlı merhaba mülkünün hem vakıf ve hem de eğitim bakanlığı kendisine devredilmiştir. Oldukça mühim bir vazife olan bu vazifeden sonra, Osmanlının son dönemlerinde oluşturulan ve yine çok mühim bir vazife olan Meclis-i Ayan'ın bir üyesi olmuştur. (TANPINAR, 1982: 477)

1 Mart 1847 tarihinde, dönemin başkenti olan İstanbul'da dünyaya gelen yazar, 31 Ocak 1914 tarihinde, yine memleketi İstanbul'da, 66 yaşındayken vefat etmiştir. Şair ve yazarlığının yanı sıra, öğretmenlik, danıştay üyeliği ve hatta bakanlık dahi yapan Recaizade Mahmud Ekrem, Türk Edebiyatında şüphesiz çok önemli bir yere sahiptir. Büyük Türk yazarı Recaizade Mahmud Ekrem'in kabri, memleketi İstanbul'da, Anadoluhisarı'nda bulunan Üsküdar semtindeki Küçüksu Mezarlığındadır.

Eserleri: (TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, 2007: 504)

Şiir:

Nağme-i Seher (İstanbul 1288), Yâdigâr-ı Şebâb (İstanbul 1290), Zemzeme I (İstanbul 1299), Zemzeme II (İstanbul 1300), Zemzeme III (İstanbul 1301), Tefekkür (İstanbul 1303), Pejmürde (İstanbul 1311), Nijad Ekrem (İstanbul 1316), Nefrîn (İstanbul 1332).

Oyun:

Afife Anjelik (İstanbul 1287), Atala yahut Amerika Vahşileri (İstanbul 1288, 1290), Vuslat yahut Süreksiz Sevinç (İstanbul 1291), Çok Bilen Çok Yanılır (İstanbul 1332).

Hikâye ve Roman:

Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi (İstanbul 1307), Şemsâ (İstanbul 1314), Araba Sevdası (İstanbul 1314).

Diğer Eserleri:

Nâciz (İstanbul 1288), Ta'lim-i Edebiyyât (İstanbul 1296, 1299, 1330), Takdîr-i Elhân (İstanbul 1301), Kudemâdan Birkaç Şair (İstanbul 1305), Takrîzât (İstanbul 1314).

Recâizâde Ekrem'in şiir, hikâye ve roman tarzındaki eserleri İsmail Parlatır, Nurullah Çetin ve Hakan Sazyek tarafından Bütün Eserleri başlığı altında üç cilt halinde yeni harflerle de yayımlanmıştır (İstanbul 1997).

Araba Sevdası romanı hakkında:

Adı: Araba Sevdası

Türü: Roman (ilk realist roman)

Yazıldığı yıl: 1889

Yayımlanma tarihi: 1898

Yazarı: Recaizade Mahmut Ekrem

Araba Sevdası, Recaizade Mahmud Ekrem tarafından 1898 senesinde ilk baskısı yapılan önemli bir romandır. Realizmin öncülerinden biri olarak kabul edilen Recaizade, Türk Edebiyatının ilk realist roman örneğini, Araba

Sevdası yaptı, ile Türk Edebiyatına kazandırmıştır. Dönemin Osmanlı toplumunun, eksik, hatalı, cahilane ve yanlış tutumlarını eleştirmesi bakımından, önemlidir. Nitekim Recaizade Mahmud Ekrem'in yaşadığı dönem Osmanlı Devletinde, Tanzimat'la birlikte gelişen Batılılaşma furyası vardı. Bu süreçte devletin ve milletin, yanlış tutumu, hatalı yönelimleri gibi unsurlar, Araba Sevdası romanında işlenmiştir. Eserin baş kahramanı, Bihruz Bey'dir. Batılılaşma ve modernizm adına yaptığı gülünç hareketler ve yanlış izlenimleri dile getirilmiştir. Yaşadığı aşkı ve sevdasından da derin bir şekilde bahsedilen karakter, araba kullanmayı marifet bildiği için, eserin ismi Araba Sevdası olarak tesmiye edilmiştir.

Kitabın ana karakterleri ve bazı hususiyetleri:

1- Bihruz Bey:

Lüks ve şatafatlı giyinmeyi seven, annesinin mülkünü ve varını yiyen, sözlerinin aksini icra eden ve Har vurup harman savuran bir gençtir. Mandan çok maddeye önem veren, insanları dış görünüşlerine göre yargılayan, kafasına göre hareket edip, içinden geldiği gibi konuşan bir karakteri vardır. Bilhassa gittiği yerlerde yeni insanlarla tanışıp onlarla Fransızca konuşmaya bayılan Batı hayranı bir kişidir. Bihruz Bey'in babası bir Osmanlı paşasıdır. Oldukça kıymetli bir mevkide olan babası, oğlu Bihruz'u özel öğretmenler eşliğinde yetiştirmiştir. Yine de eğitimi çok geridedir. Bihruz Bey, Fransız usulü olarak bilinen alafranga yaşam süren Avrupa meraklısı, batı sevdalısı bir gençtir. Yine Avrupa'da imal edilmiş olan sarı renkli arabasıyla gezip tozmak, onunla yine batı usulü mekanlarda vakit geçirmek, Bihruz Bey'in tutkusudur.

2- Periveş Hanım (blond):

Eserin ana karakteri olan Bihruz Bey'in aşık olduğu hanımefendidir. Ona aşık olmasının sebebi ise, Periveş Hanım'ı zengin sanmasıdır. Esasında Periveş Hanım, zengin bir kişi değildir. Alaycı ve nükteşinas bir yapısı olan Periveş Hanım, yirmili yaşlarında, ortalama bir boya sahip olan alımlı ve sevimli bir kızdır.

3- Keşfi Bey:

Eserin karakterlerinden biri olan Keşfi Bey'in kitaptaki rolü, Bihruz Bey'e yalan söylemiş olmasıdır. Keşfi Bey'in de, tıpkı Periveş Hanım gibi şakacı ve alaycı bir karakteri vardır.

4- Mişel:

Eserin ana karakteri olan Bihruz Bey'in hizmetini gören bir hizmetkardır. Kibar, temiz konuşan ve Bihruz Bey'e yaranmaya çalışan bir yönü vardır. Mişel de tıpkı Bihruz Bey gibi Türkçe ile Fransızca'yı karıştırıp o şekilde konuşmaya bayılır.

5- Andon:

Romanın temel karakteri olan Bihruz Bey'in şoförüdür. Bihruz Bey'in oldukça önem verdiği sarı renkli arabasının bakımı ve şoförlüğünü yapmaktadır. Arabacı Andon, Bihruz Bey'den çok korkar.

6- Müsyü Piyer:

Profesördür. Bihruz Bey'in eğitimiyle ilgilenir. Bihruz Bey'e kitaplar getirip onları okutur. Profesörlük maaşının yanısıra, yaptığı eğitim hizmeti karşısında Bihruz Bey'den maaş almaktadır.

7- Kondaraki:

Kendisi bir araba tamir atölyesinde müdürlük vasfıyla çalışmaktadır. Bihruz Bey'in oldukça önem verdiği sarı renkli arabasını çok beğenmiş, ve onu Bihruz Bey'e satın almak adına pek çok yol dememiştir.

Batı Medeniyeti ve Modernizm hakkında:

Batı Medeniyeti, coğrafi konumu itibariyle Avrupa topraklarında hakim olan bir ideolojinin ismidir. Kendilerini, Asya kıtasında yaşayan ve geleneksel bir yaşam süren insanlardan ayırıp, daima ileriye hedefleyip geçmişi pek önemsemeyen bir yapıya sahiptir. Bu düşüncede olan milletlerin girdiği çaba, batılılaşma olarak adlandırılır. Çağdaşlık veya diğer ismiyle modernizm ise, Batı Medeniyetine has, geçmişi ve geleneği önemsiz kabul etmektedir. Bu itiraz

barla, Batı Medeniyeti ve Modernizm, birbirlerine bağlı iki ideolojiyi temsil etmektedirler.

Modernizm, bugünkü kelime anlamı, dünyaya yeniden bakmayı, dünyayı yeniden yorumlamayı, yeni yaşam şeklini, akılcılığı, kültürel ilerlemeyi, gelişmiş yaşam tarzını, olguculuğu (pozitivizm), insanın bağımsızlığını, bilginin enternasyonallığını ilke edinen bir akım ve aynı zamanda Ortaçağ'ın yaşam şekline, düşünce kalıplarına karşı çıkıştır (*YILDIRIM, 2010: 703*). Yani kısaca dünden sıyrılıp bugüne uygun olmak denebilir. Modernizme başka bir açıdan bakış ise unutulmaya yüz tutmuş değerlerin, yargıları yeniden canlandırılmasıdır. (*ASLANOĞLU, 1988: 59*).

Batı, Avrupa ülkelerinin tabiriyle, coğrafi konum olarak Asya kıtasının batısını ifade eder. (*KALIN, 2016: 27*) Bu ifade oldukça önemlidir. Çünkü milletlerin, kendi ülkelerine göre doğu ve batısı değişmektedir. Örneğin Irak Cumhuriyeti'nin batısında Mısır ülkesi vardır. Mısır, Irak Cumhuriyeti'ne göre batıda kalır. Fakat bu durum, Mısır'ın bir batı ülkesi olduğunu ifade etmez. Nitekim aynı Mısır ülkesi, İspanya'nın doğusunda kalmaktadır. Bu durumda İspanya'ya göre Mısır, doğu ülkesi olmaktadır. O halde batı medeniyeti olarak tabir edilen kesimin, coğrafi konumla ilgisi yoktur. Nitekim batı medeniyeti, bir ideolojiyi ifade eder. Konumla pek ilgisi yoktur. Genel olarak özellikle kuzey kesimi olmak üzere Avrupanın tamamı ve Amerika kıtası, batı medeniyetinin merkezi olarak adlandırılabilir. Kendilerini, Asya kıtasında yaşayan ve geleneksel bir yaşam süren insanlardan ayırıp, daima ileriye hedefleyip geçmişe pek önemsemeyen bir yapıya sahiptir. Bu düşüncede olan milletlerin girdiği çaba, batılılaşma olarak adlandırılır.

Recâizâde Mahmud Ekrem'in Araba Sevdası romanında, Batı Medeniyeti ve Modernizm incelemesi:

Recaizade Mahmud Ekrem, körü körüne yapılan batı hayranlığını, eleştirel bir dille ifade etmiştir. Modernizmin adına yapılan gülünç durumları, yazmış olduğu Araba Sevdası eserinde sık sık dile getirmiştir. Örneğin bu kısımda, eserin ana karakteri Bihruz Bey'in tarifi esnasında, bu körü körüne yapılan batı sevdası ve Modernizm uğruna yapılan safsata, şu ifadelerle dile getirilmiştir:

“Ayağı pek de küçük değildi ama,
ziyadesiyle nazik, ziyadesiyle biçimli gösteren Heral işi parlak botunun
sivrice burnuna elindeki bağa saplı,
sapının üzerinde de Fransızca (M. B.) harfleri görünen gümüş markalı
bastonuyla bir düziye vuruyordu» (EKREM, 2016: 12)

Görüldüğü üzere burada, Bihruz Bey'in giyim kuşam tarifi yapılmaktadır. Bu tarifte dikkat çekilen kısım, baştan aşağı tamamıyla bir modernizm tutkunu olduğuna yönelik yapılan vurgudur. Özellikle Fransızca (M. B.) harfleri görünen gümüş markalı bastonu tarif edilirken, sıradan bir baston yerine, onun alafranga, yani Fransız usulü ve yani batı tarzı bir giyim üslubunun olduğu ve bunu özenle yaptığı dile getirilmiştir.

Bir başka açıdan Bihruz Bey, manâdan çok maddeye önem veren, insanları dış görünüşlerine göre yargılayan, kafasına göre hareket edip, içinden geldiği gibi konuşan bir karakteri vardır. Bilhassa gittiği yerlerde yeni insanlarla tanışıp onlarla Fransızca konuşmaya bayılan Batı hayranı bir kişidir. Bu durum acınası, içler acısı bir durumdur. Nitekim modernizm adı altında, kendi kültürüne yönelik yaptığı yozlaşma, apaçık bir şekilde eserin neredeyse tamamında görülmektedir. Örneğin:

“Köşke taşındıklarının ertesi günü soluğu hemen ‘Jarden Publik’ te
(bahçe) aldı.

Aceleyle içini, dışını kontrol ederek
buranın pek “a la mod” (moda) ve özellikle kendi isteğine uygun olarak
gösteriş yapmaya pek «favorabl» (elverişli) bir «promenad» (gezinti) ma-
halli olacağını anlayınca,

«ekipaj»ını biraz daha süslü hale getirmek için
Beyoğlu'nda elde ettiği bazı vasıtalarla Bender fabrikası mamulü,
gayet hafif ve zarif bir arabayla, mevcutlarına nispeten ikişer parmak
daha boylu bir çift talimli Macar katanası ısmarlamıştı.»

(EKREM, 2016: 15)

Nitekim aynı şekilde bir başka kısımda, alafranga konuşma üslubuna olan düşkünlüğü, açık bir şekilde eserde yer bulmuştur:

“?Diyab, par azar sörej amurö -”

Hay aksi, kazara bir sevda mı?) gibi alafranga söylenmeye başladı.)

((EKREM, 2016: 20

Bihruz Bey’in batı medeniyetine ve dolaylı olarak modernizme karşı derin bir sevgi ve hayranlık duygusuna sahip olduğu apaçık ortadadır. Bununla beraber, bu sevgi, kendi benliğini bilmeyecek bir kıvama getirmiştir. Nitekim kendisinin İngiltere sözcüğünü duyması dahi, muhteşem hissetmesine sebep olmaktadır. Bu durum, eserde şu ifadelerle dile getirilmiştir:

“- Kel espri! Kel fines!” (Ne espri! Ne incelik!)

diyerek sarışın hanımın zarafetine hayran olup dururken, en sonra İngiltere sözünü duyunca, bunu sadece kendisine fırlatılmış,

pırlanta kadar kıymetli bir ufak taş olarak kabul etmek istedi.

Buna da aslında hakkı vardı;

çünkü o sahada kendisinden başka -İngiltere’den henüz gelmiş bir mösyö gibi- alafranga giyinmiş kimse yoktu.

(EKREM, 2016: 26)

Öncelikle, Fransızca bir deyim ile başlamaktadır. Kel espri!

Kel fines! Yani Ne espri! Ne incelik! manasına gelen bu deyim, Fransızcada çokça kullanıldığı bilinmektedir. Bihruz Bey, bu sözü söyledikten sonra, karşısındaki hanımın zarafetine düşkünlüğünden ziyade, onun ağzından çıkan İngiltere sözüne düşkünlüğü ön plandadır. Bu durum, Bihruz Bey’in, insan sevgisi ve batı sevgisi kıyaslandığında, hiç şüphesiz batı hayranlığının daha ağır bastığı bir durumu bize aktarmaktadır

Esas önemli olan kısım ise, batı medeniyeti ve Modernizmin beşiği olan İngiltere lafını yalnızca kelime olarak ağızdan çıkmış halini dahi duymuş olması, oldukça değerli bir taş olan pırlanta gibi görülmesidir. Bu durumda batı medeniyetinin yalnızca kavramsal olarak bahsi dahi, müthiş bir heyecan uyandırmaktadır. Bu heyecan verici durum, yine bahsi geçen körü .körüne bağlılığın bir tezahürüdür

Eserin ilerleyen kısımlarında, konumuza ilişkin dikkat çekici bir

başka kısım ön plana çıkmaktadır. Bu durum, batı hayranlığının simgesel bir dışavurumu olarak ifade edilebilir. Nitekim eserin baş kahramanı olan Bihruz Bey'in yapmış olduğu bir hareket, tüm mevzuyu özetler mahiyettedir:

Bihruz Bey derhal fesini giydi.

Bir Avrupa sigarası yakarak, dudaklarına kısırdı. Bastonunu aldı.

Aşağıya indi. Arabasına çıktı, dizginleri tuttu.

Koşe (arabacı) de yerine geçti, oturdu.»

(EKREM, 2016: 61)

Bihruz Bey, dönemin Osmanlı Devletinde kültürel olarak var olan ve kırmızı renkli, püsküllü bir şapka olan fes adı verilen başlığı gitmiştir. Fes, Mısır ülkesinin, Osmanlı Devletine bir hediyesidir. Dolayısıyla fes kültürü, batı medeniyeti değil, aksine doğu medeniyetinin mahsulüdür. Bununla beraber, her bir erkek Osmanlı bireyinin takması, hem kültürel ve hem de devlet erkanı için düşünülecek olursa mecburidir. Ardından bir sigara yakan Bihruz Bey, Avrupa sigarasını tercih etmiştir. İşte tam bu noktada oldukça önemli bir mevzu bahis vardır. Nitekim kişi, batı hayranı ya da diğer deyimle modernist olabilir. Fakat bu, yalnızca devlet nezdinde müsaade edilen kadar mümkündür. Nitekim böylesine batı hayranı olan Bihruz Bey'in fes yerine şapka takması lazım gelirdi. Nitekim bu sayede tam bir batı hayranı olurdu. Fakat anlaşılıyor ki, bazı şeylerin hayranlıkla ilgisi yoktur. Nitekim batı hayranı olmak, bazen doğunun müsaade ettiği derecede mümkündür. Buna göre her ne kadar istemese de fes takması, kültürel olarak zorunludur. Fakat içtiği sigaranın menşei söz konusu olduğunda, tercihe bırakılmıştır. Racih olan ise, söz konusu Bihruz Bey olunca, elbette Avrupa sigarası olacaktır.

Eserin ilerleyen kısımlarında, yine batı medeniyetini ve Modernizmin etkilerine dair oldukça önemli bir ayrıntı göze çarpmaktadır. Bu ayrıntı ise, tüm modernizmin etkilerini tek bir örnekle ortaya koyması açısından önemlidir:

“Bu yüzden Beyefendi, Mösyö Kondoraki’ye senetle borçlandığı yüz elli liranın o araba ve hayvanlar için verileceğini düşündükçe canı sıkılıyordu. Ekipaj’ın kendi gözünde yüz elli liralık değeri kalmadığı gibi lüzumu da kalmamıştı.

*Kendisine sığınılacak,
gidilecek tek yer olan o güzel varlık yok olduktan sonra,
artık gezinti yerlerinde kim için dolaşp,
kime gösteriş yapacaktı?”
(EKREM, 2016: 158)*

Çağdaşlık veya diğer ismiyle modernizm, Batı Medeniyetine has, geçmiş ve geleneği önemsiz kabul etmektedir. Bu itibarla, Batı Medeniyeti ve Modernizm, birbirlerine bağlı iki ideolojiyi temsil etmektedirler. Burada *yüz elli liralık değeri kalmadığı gibi lüzumu da kalmamıştı* ifadesi, sonrasında gelecek olan *gidilecek tek yer olan o güzel varlık yok olduktan sonra, artık gezinti yerlerinde kim için dolaşp, kime gösteriş yapacaktı?* ifadesini tamamlayıcı bir husustur. Nitekim batı medeniyeti, Modernizm ile, gösteri ve gösterişi ön plana çıkarmaktadır. Batı Medeniyetinin belki de en önemli hususiyeti budur. İnsanların birbirleriyle yarışması, marka ve lüks tutkusu, Avrupai özenlilik ve pek çok durumu insanlara aşıl原因an bir sistemin adıdır. Modernizm, bu sayede hayatta kalır. Başka bir ifadeyle, çağın gereklerine göre yaşamak manasına gelen modernizm, batı medeniyetinin bir ürünü olarak, insanlara, insanlararası bir yarış sunmaktadır. Bu sayede insan hissiyatı, mülk ve madde ile ölçülür hale gelmektedir. Bu vesileyle geçmişin hisli dünyası, yerini Bi-hruz Bey gibi, batı menşei bir arabanın peşine düşen bir insan yaratmaktadır. Normal şartlarda bir arabanın vazifesi, insanın ulaşım kolaylığını ortaya koymak iken, Modernizm etkisi vesilesiyle, hava atmak, caka satmak, övünmek ve diğer insanlara gösteriş yapmak eylemlerini ortaya koymaktadır.

Gayret bizden, tevfiğ Allah’tan.

SONUÇ

Recaizade Mahmud Ekrem, 19. yüzyıl Osmanlı Devletinde yaşamış, büyük mütefekkir, şair ve yazardır. 1 Mart 1847 tarihinde, dönemin başkenti olan İstanbul'da dünyaya gelen yazar, 31 Ocak 1914 tarihinde, yine memleketi İstanbul'da, 66 yaşındayken vefat etmiştir. Şair ve yazarlığının yanı sıra, öğretmenlik, danıştay üyeliği ve hatta bakanlık dahi yapan Recaizade Mahmud Ekrem, Türk Edebiyatında şüphesiz çok önemli bir yere sahiptir. Şiir, biyografi, roman ve öykü gibi edebiyatın çeşitli sahalarında eserler vermiş ve çeşitli açılardan modern Osmanlı ve Türk Edebiyatını etkilemiştir. Realizm ve romantizm akımlarının önde gelen isimlerinden biri olan Recaizade Mahmud Ekrem'in mezarı, memleketi İstanbul'un Üsküdar semtinde bulunan Küçüksu Mezarlığındadır.

Araba Sevdası, Recaizade Mahmud Ekrem tarafından 1898 senesinde ilk baskısı yapılan önemli bir romandır. Realizmin öncülerinden biri olarak kabul edilen Recaizade, Türk Edebiyatının ilk realist roman örneğini, Araba Sevdası yapıtı ile Türk Edebiyatına kazandırmıştır. Dönemin Osmanlı toplumunun, eksik, hatalı, cahilane ve yanlış tutumlarını eleştirmesi bakımından, önemlidir.

Batı Medeniyeti, coğrafi konumu itibariyle Avrupa topraklarında hakim olan bir ideolojinin ismidir. Kendilerini, Asya kıtasında yaşayan ve geleneksel bir yaşam süren insanlardan ayırıp, daima ileriye hedefleyip geçmiş pek önemsemeyen bir yapıya sahiptir. Bu düşüncede olan milletlerin girdiği çaba, batılılaşma olarak adlandırılır. Çağdaşlık veya diğer ismiyle modernizm ise, Batı Medeniyetine has, geçmişi ve geleneği önemsiz kabul etmektedir. Bu itibarla, Batı Medeniyeti ve Modernizm, birbirlerine bağlı iki ideolojiyi temsil etmektedirler. Batı medeniyeti, Modernizm ile, gösteri ve gösterişi ön plana çıkarmaktadır. Batı Medeniyetinin belki de en önemli hususiyeti budur. İnsanların birbirleriyle yarışması, marka ve lüks tutkusu, Avrupai özentilik ve Recaizade Mahmud Ekrem, körü körüne yapılan batı hayranlığını, eleştirel bir dille ifade etmiştir. Modernizmin adına yapılan gülünç durumları, yazmış olduğu Araba Sevdası eserinde sık sık dile getirmiştir. Çalışmamıza kapsamlı

bir özetle başlayıp, Recaizade Mahmud Ekrem'in hayatı hakkında bilgiler sunduktan sonra, Araba Sevdası romanı hakkında geniş izahat verip, batı medeniyeti ve Modernizm kavramları üzerinde durduk. Son olarak Recaizade Mahmud Ekrem'in Araba Sevdası romanında batı medeniyeti ve Modernizm hakkında incelemelerde bulunduk.

KAYNAKÇA:

- 1- ASLANOĞLU İnci, Modernizmin Tanımı, Sınırları, Erken Yirminci Yüzyıl Mimarlığında Farklı Tavrılar. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, Sayı 8, Ankara 1988.
- 2- BANARLI Nihad Sâmî, Resimli Türk Edebiyatı Târîhi, 2. cilt, İstanbul 1971.
- 3- EKREM Recaizade Mahmud, Araba Sevdası, Ottoman Kum Saati Yayınları, İstanbul 2016.
- 4- İNAL İbnülemin Mahmud Kemal, Son Asır Türk Şairleri, İstanbul 1942.
- 5- KALIN İbrahim, İslam ve Batı, İSAM Yayınları, Ankara 2016.
- 6- MORAN Berna, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, 1. Cilt, İstanbul 1983.
- 7- SEVÜK İsmail Habip, Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1926.
- 8- TANPINAR Ahmet Hamdi, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1982.
- 9- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Recaizade Mahmud Ekrem maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 34. cilt, İstanbul 2007.
- 10- YETİŞ Kâzım, Talîm-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sâhasında Getirdiği Yenilikler, Ankara 1996.
- 11- YILDIRIM Murat, Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Sayı 7, Sakarya 2010.